

OSVRTI

KATEHETSKA LJETNA ŠKOLA 1984.

Rudi Paloš

Od 20. do 25. kolovoza ove godine u Zadru, jednom od turističkih središta jadranske rivijere, gradu bogate prošlosti, gradu umjetnosti, znanosti i industrije, u kojem se nalazi i živa zajednica Katoličke Crkve, održana je XIII. katehetska ljetna škola na temu „Kateheza i liturgija”.

Iako je to bilo već potkraj kolovoza, pa dakle i krajem uobičajene ljetne turističke gužve, grad je još uvijek ugošćavao mnogobrojne turiste. Bilo je zanimljivo vidjeti tipično uske dalmatinske i mediteranske ulice kako vrve od turista raznih jezika i običaja, među kojima si mogao primijetiti pomiješane i sudionike ove XIII. katehetske ljetne škole (KLJŠ). Organizatori su se pobrinuli i za bedževe, prilično zanimljiva oblika, tako da je ne jedan sudionik morao objašnjavati radoznom namjerniku da se ne radi o znački Crvenog križa, nego o nečem drugom što ipak ima veze s križem. No sve su to bile tek usputne, nuzgredne pojave koje uostalom gotovo uvijek prate jedan takav skup.

I same je organizatore začudilo da se već unaprijed prijavilo oko 170 sudionika (a sjetimo se da je to bilo u vrijeme već intenzivnih priprema za naš Nacionalni euharistijski kongres na Mariji Bistrici) tako da je zadarsko sjemenište „Zmajević”, kao i trg ispred njega, već u nedjelju 19. kolovoza zaživjelo novim životom.

Mnogobrojni sudionici došli su već u nedjelju poslije podne, odnosno navečer.

KLJŠ '84. započela je radom u ponedjeljak 20. kolovoza u 10 sati ujutro u katedrali sv. Stošije, u kojoj su se uglavnom držala gotovo sva predavanja i diskusije.

Nakon službe riječi za vrijeme koje je pročitana kratak odlomak iz Djela apostolskih gdje se govori o zajedništvu prvih kršćana, sudionici su zazvali pomoć Duha Svetoga. Nadbiskup domaćin, mons. Marijan Oblak izmolio je završnu molitvu nakon čega je predsjednik Katehetskog vijeća Biskupske konferencije Jugoslavije (KV BKJ) mons. Ćiril Kos rekao nekoliko uvodnih riječi. Pozdravivši sve prisutne, biskup Kos je istaknuo povezanost đakovačke i zadarske biskupije, što je došlo do izražaja tokom povijesti. Ujedno je podsjetio da nas broj 13 (XIII. KLJŠ) zgodno prisjeća i na 13 stoljeća kršćanstva u Hrvata. Prošlo je, nastao je mons. Kos, već 20 godina otkako je na II. vatikanskom koncilu objavljena konstitucija „Sacrosanctum concilium” o svetoj liturgiji (4. prosinca 1963.). Potrebno je dakle i u našoj Crkvi proanalizirati što je u liturgiji zastarjelo, mijenjano, odbačeno, ali i što treba ponovno urediti kako bi naša liturgija, uz pomoć Duha Svetoga, ponovno oživjela.

Nadbiskup domaćin mons. M. Oblak izrazio

je u svojem govoru dobrodošlicu sudionicima KLJŠ '84: zaželio im je ugodan boravak u Zadru, gradu koji je, kako je to nadb. Oblak istakao, i mjesto rođenja katehetskih ljetnih škola u nas (prva se održala srpnja 1971. upravo u Zadru, pod geslom „Idite i učinite sve narode mojim učenicima!“). Kroz ovih trinaest godina KLJŠ se potvrdila i utvrdila. Ovogodišnja tema „Kateheza i liturgija” treba ići za unutar-njim zajedništvom na dvotračju kateheze i liturgije. Trebamo doista biti svjesni da svaki raskorak između kateheze i liturgije Crkvu slabi, istaknuo je nadbiskup Oblak.

Predsjednik Stalnog odbora za pripremu KLJŠ dr Milan Šimunović iz Rijeke istaknuo je da su kateheza i liturgija dvije prevažne crkvene djelatnosti. Tema ovogodišnje škole bila je dakle izabrana i zbog općenitih razloga, a među ostalim nadahnuta je i ovogodišnjim NEK-om. Šimunović je zatim predstavio predavače te sudionike ukratko upoznao s temama njihovih predavanja. Ujedno je naglasio da je KLJŠ izrazito vjerski i studijski skup i potaknuo je sudionike da ozbiljno sudjeluju u radu KLJŠ držeći se zadane teme i imajući na umu svrhu i karakter ovoga skupa.

Nakon kratkog odmora, u 11 sati je dr Alojzije Hobljaj iz Zagreba započeo prvo predavanje na temu: „Kateheza i liturgija u kršćanskoj zajednici”. Da bi čim bolje objasnio odnos između kateheze i liturgije, što se treba promatrati unutar cjelokupnog djelovanja crkvene prakse, predavač se poslužio shemom španjolskog kateheta E. Albericha, profesora katehetike na Papinskim sveučilištima „Salesianum” i „Gregorianum” u Rimu (usp. „Catechesi e prassi ecclesiale”, LDC, Torino, 1982, str. 19.). U toj se shemi prikazuje bitna povezanost različitih funkcija ili crkvenih posredovanja (dijakonija, koinonija, kerigma i liturgija) kojima je svima zajedničko da imaju osnovni zadatak i konačni cilj ostvarenje Božjega kraljevstva po djelovanju osoba i struktura, institucija i organizacija. Pri tom, istaknuo je predavač, treba imati u vidu „u čemu se točno sastoji zadatak Crkve”, kako povezati i ujediniti raznolikost crkvenih djelovanja i funkcija i kamo se trebaju usmjeriti današnji kršćani da bi izvršili svoje poslanje. Kod svega toga treba

imati na umu kakvu Crkvu želimo graditi, a to je važno i kad se govori o liturgiji i katezezi ili o bilo kojem obliku crkvenog posredovanja. Treba dakle neprestano imati na umu „duboku međusobnu komplementarnu povezanost crkvene prakse kako bi se svim funkcijama osigurao skladan razvoj. S obzirom na odnos između kateheze i liturgije, javljaju se određena pitanja i problemi. Tako neki kritičari tvrde da novija kateheza previše naglašava antropološku dimenziju na štetu slavljeničko-kultnog dijela. Mnogi kateheti ističu nezavisnost liturgije koja bi, po njihovom mišljenju, bila isključivo mjesto za ostvarenje Kristova kraljevstva. Potaknuti koncilskom konstitucijom o liturgiji, drugi opet tvrde da je liturgija prvi izvor kršćanskog duha u čemu onda vide i njezin primat nad katehezom, ali u isto vrijeme treba imati na umu, podsjetio je predavač, i manjkavosti današnjih liturgijskih slavlja. Na konkretnom području pastoralne sakramenata ističe se koji puta neispravnost motivacije onih koji traže sakrament, tako npr. magijski shvaćaju sakramente. Potrebno je imati na umu i problem kršćanske inicijacije pri čemu treba razlikovati općenitu praksu krštavanja djece te problem krštenja odraslih – neokatekumena.

Za razumijevanje odnosa kateheze i liturgije, kao uostalom i cjelokupne današnje crkvene prakse, potrebno je poznavati i povijest Crkve. U tom smislu predavač se osvrnuo na tzv. zlatno doba katekumenskog pastoralne i pri tom donio još jednu shemu (sakrament – vjere, vode i pastoralno-katehetsko područje/katekumenat) pri čemu je od naročite važnosti riječ i pojam kerigma. Kerigma naime u sebi sadrži sve dimenzije dogmatsko-moralno-sakramentalnog karaktera koje se kasnije trebaju razviti u katekumenu odnosno u vjeroučeniku. Crkveni su oci poznati po svojoj katehetskoj odličnosti i liturgijskoj kreativnosti. Premda je propašću drevnog katekumena došlo do razdvajanja kateheze i liturgije, ipak, kao što to ističu i noviji crkveni dokumenti o katezezi, krsni je katekumenat bio a ostaje i danas model svake katehizacije.

U daljnjem izlaganju predavač je podsjetio koji odnos crkveni dokumenti dodjeljuju katezezi i liturgiji iznjevši napokon i svoj prijed-

log s obzirom na odnos kateheze i liturgije. Danas naime treba imati pred očima tzv. „koncilsku viziju” koja kod liturgije ističe njezinu povijesno-spasiteljsku i eklezijalnu dimenziju, kao i njezin kristocentrizam. Isto tako treba imati na umu da je proces rasta u vjeri uvijek povezan s određenim liturgijskim momentima pa zato katehetsko djelovanje i ne može mimoći tzv. totalni govor liturgijskih slavlja i simbola. Kateheza stoga ima zadatak da produbljuje i pomaže kako bi iskustvo vjere u čovjeku došlo do izražaja. U katehezi postoje i slavljenički i obredni momenti (dijalog, poučavanje, razmišljanje u grupi). Ostaju napokon još i neki otvoreni, teorijski i praktični problemi: a) izgleda da je u povijesti Crkve postojalo predugačko razdoblje u kojem je kateheza bila potpuno odvojena od liturgije i b) razdoblje posljednjih, pogotovu pokoncilskih godina, kad se obje, i kateheza i liturgija, nastoje jedna drugoj približiti. Jasno, postoji i druga zabluda, tj. rizik pretjeranog prilagođivanja, odnosno mišljenje da se može katehizirati samo za vrijeme liturgije. I na kraju, spomenuo je predavač, potrebno je zajedničko traženje pri čemu treba imati u vidu da su i kateheza i liturgija funkcija jedne te iste Crkve.

U diskusiji nakon predavanja (kao i tijekom cijele KLJŠ) došla je do izražaja jedna od općenitih poteškoća koja je na teorijskom planu u svijetu već odavno prevladana, tj. pitanje da li su liturgija i kateheza jedno, odnosno koja je razlika među njima. Hoblaj je i ovom prilikom istaknuo da se radi o dvije različite, iako povezane, crkvene funkcije naglasivši još jedanput međusobnu komplementarnost sviju crkvenih funkcija među sobom.

Istoga dana, u ponedjeljak poslije podne u 17 sati održao je dr Milan Šimunović predavanje „Odgoj za ljudske vrijednosti u katehezi i liturgijskim slavljinama”. Predavač je nastojao promatrati liturgiju naročito s obzirom na njezinu ljudsku dimenziju, dakle ulogu čovjeka u liturgiji i katehezi. Kao što je poznato, naglasio je predavač, suvremeni je svijet podvrgnut neprestanoj sekularizaciji. U posljednje se vrijeme i u tom smislu osjeća određeno odstojanje. No treba priznati da postoje i u procesu sekularizacije određene vrijednosti koje treba po-

štivati u našem radu. Naravno, nije to ni lagano ni jednostavno. Tako npr. ako pogledamo u katehetsku literaturu, pogotovo u katekizme iz sredine ovoga stoljeća, primijetit ćemo da u njima nije prisutna antropološka dimenzija, tj. prisutan je tu neki stav bježanja, nešto kao strah od određenih zemaljskih vrijednosti. Prisutna je tu i određena dihotomija po kojoj je profana stvarnost promatrana kao nešto od čega se treba osloboditi. Radi se naime o jednoj dosta mučnoj podjeli između vjere i života. Tako npr. i II. vatikanski sabor govori o tzv. rubnoj religioznosti, o neskladu između vjere koju se ispovijeda i svakidašnjeg života. Koncil isto tako ističe i određenu odgovornost kršćana za ateizam u današnjem svijetu (usp. GS 19c). Neki teolozi u tom smislu govore i o problemu tzv. „utjelovljenog kršćanstva” (Congar).

Crkva međutim jest i mora biti prožeta simpatijom za ovaj svijet i za čovjeka. Važno je stoga pitati se kakva se to slika o Bogu i o čovjeku prenosi putem naše kateheze i liturgije. U tom smislu vrijedno je imati pred očima i temeljno katehetsko načelo o „vjernosti Bogu i vjernosti čovjeku”, kao što to naglašava i najnoviji dokument naših biskupa o katehezi „Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri” (RaN) (usp. RaN br. 34). Kateheza naime vodi čovjeka čitanju osobne egzistencije i vjere. Zato kateheza, kao i liturgija, vodi brigu i o ljudskim problemima kako bi čovjeku saopćila poruku spasenja. Kateheza se dakle gradi na autentičnom ljudskom odgoju. Nije stoga ovdje toliko važno pitanje kako i koju novu metodu trebamo usvojiti, nego se radi više o tome da prihvatimo kao svoj novi mentalitet. U tom je smislu potrebno u dostatnoj mjeri usvojiti i humanističku kulturu. Kateheta treba, kako bi se to u psihologiji reklo, zauzeti prema vjeroučenicima tzv. stav empatije, tj. zanimati se iskreno za sve i pojedine vjeroučenike, poticati čovjeka da se susretne s Bogom već ovdje danas, u konkretnoj stvarnosti svagdašnjeg života.

Međutim, zadaća je kateheze i da vrši određenu kritičku ulogu, ukazujući pri tom na određene nedostatke i manjkavosti jer nije baš svaka metoda dobra. Danas je važno i demitizirati tzv. znanstveno-tehnički mentalitet, slu-

žeći se pri tom analizom temeljnih ljudskih vrednota. Nije stoga čudno da kateheza u pojedinim slučajevima nailazi i na protivljenje i otpor jer autentična kateheza zahtijeva i određenu promjenu u čovjekovom životu. Treba stoga pustiti da prođe određeno vrijeme kako bi vjeroučenik mogao zaživjeti nad svojom situacijom.

Što se tiče liturgije, istakao je Šimunović, i ona svojom liturgijskom simbolikom ulazi u dijalog s konkretnim čovjekom. Liturgija tako današnjem sekulariziranom čovjeku, koji je opijen svojom moći i uspjesima, posebno na polju znanosti i tehnike, ukazuje na njegovu ograničenost tumačeći čovjeka u njegovoj konačnoj dimenziji, kad je naime upućen na Boga.

Dolazimo tako do zaključka da je promišljanje vjere u antropološkom ključu nezaobilazno za navještaj vjere današnjem čovjeku. U liturgiji treba isto tako doći do izražaja konkretno iskustvo ljudskih vrednota osoba koje su uključene u konkretnom liturgijskom slavlju. Treba isto tako voditi računa o određenim predispozicijama koje su nužne za pravilno slavljenje liturgije, osobito s djecom, predadolescentima i mladima. U tom smislu nezaobilazna je, prevažna i tako reći nezamjenjiva uloga kućnog odgoja za zajedničko slavljenje liturgije. No u tom je smislu potrebno katehizirati i cjelokupnu župnu zajednicu, kao i nastojati evangelizirati ambijent u kojem se djeca kreću. Napokon, kad govorimo o liturgiji, treba imati na umu ne samo da je liturgija zadana nego da je i čin koji uključuje stvaralaštvo i kreativnost.

U diskusiji nakon predavanja bila je razjašnjena terminologija. Tako sekularizacija označava nešto pozitivno ukoliko ističe pozitivne vrednote koje se nalaze u svijetu i u stvorenomu, dok je sekularizam sličan, ali negativan proces, djelo čovjeka koji gleda na svijet i na stvari bez Boga, ne računajući s Bogom (= „proces ateista”). Ujedno je rečeno da je pitanje značivosti naših obreda pitanje stvarnosti koja nas obavezuje. Što se tiče novih pristupa u katehizaciji, naglasio je jedan od sudionika, svatko bi trebao najprije sebe odgojiti da bi onda mogao odgajati i drugoga.

Predvečer istoga, prvog dana Škole, predstavljen je rad u timovima, a u 20 sati prvi radni

dan završen je u katedrali sv. Stošije svečanom euharistijom koju je predvodio nadbiskup domaćin mons. Oblak.

Drugog dana prijepodne održana su dva predavanja i pročitan je jedan koreferat. Dr Aldo Starić iz Zagreba obradio je temu „Sakramentalna slavlja u katehezi i liturgiji”. Predavač je naglasio da mi zapravo „činimo” sakramente. S obzirom na temu Škole, nije moguće odvojiti sakramente koji su prisutni u katehezi i u liturgiji. To nas uči i povijest jer ako pogledamo prvu kršćansku zajednicu, onda vidimo da su prvi kršćani imali samo jedan sastanak na kojem su bile zastupljene i kateheza i liturgija. Govoreći o sakramentima i liturgiji, možemo govoriti i o silaznoj i uzlaznoj dimenziji. Sakramenti su po svojoj naravi prisutni u katehezi čije se djelovanje mora po svojoj prirodi sliti u liturgiju. Dakle, sakramenti su slavlja, oni se „čine”, to su slavlja otajstva vjere. Sakramenti su, osobito euharistija, i vrhunac i sažetak kateheze. No to ne znači jednostavno da je cilj kateheze primanje određenih sakramenata. Prije se može reći da kateheza priprema na primanje sakramenata.

Kateheza je proces koji omogućuje da se ono što je procesom označeno, stvarno i događa u subjektu, tj. u pojedincu. U tom se smislu može reći da su sakramenti i „procesu obličjenja” čovjeka Bogu.

Kad se govori o odnosu kateheze i liturgije, treba imati na umu da kod nas (a i u današnjem kršćanstvu općenito) još ne postoje (ili su vrlo vrlo rijetke) zajednice koje „čine” cjelovitu liturgiju. Tek kad se to dogodi, liturgija će, kako je to naglasio predavač, moći biti i polazište i sadržaj kateheze. Za nas se danas postavlja pitanje: Da li mi „vršimo obrede” ili „činimo liturgiju”? Drugim riječima: Da li se istodobno i događa ono što obredi žele izraziti? Problem „događanja” pojavljuje se ne samo u liturgiji nego i u katehezi. Ni katehizanti, kažu današnji katehitičari, kako je to zgodno naglasio dr Starić, ne žele da kateheza bude samo poučavanje nego da se tu, u katehiziranju, nešto i događa. Zato se i govori o katehezi kao „činu”. I za katehezu i za liturgiju isti je dakle neposredni cilj: izgrađivanje Tijela Kristova, tj. Crkve. Drugim riječima, nije samo važno da

budem blaženo spašen nego prije svega i nada- sve da pomognem i drugima da se spase. Isto tako nije važno samo i jedino kako kršćani ži- ve nego i kako umiru, kako kršćani danas trpe (pitanje slavljenja sakramenta bolesničkog po- mazanja!). Crkva danas, mi kao Crkva, trebamo biti svjesni da jesmo i da trebamo biti Crkva ko- ja bi htjela ljudima navijestiti da imamo spasenje.

U praksi se pojavljuju i pojedini konkretni problemi – npr: koji su „bitni obredi” pojedinih sakramenata, na što je predavač u diskusiji nastojao odgovoriti, odnosno ukazati na mogu- ća rješenja.

U koreferatu koji je uslijedio nakon Stari- ćeva predavanja, Ratko Šešan, župnik iz Zemu- nika, govorio je o pripravi za liturgijska slavlja u vjeronaučnim i drugim susretima. Liturgija se često puta predstavlja kao čisti ritualizam, istakao je Šešan. To je „znak naše slabe vjere i lošeg vrednovanja liturgijskih događanja kojima je međutim ispunjen cio naš život. Subjekt li- turgijskih slavlja jest Božji narod, odnosno na- rod krštenika. Tko se sve i koga sve ne treba pripremati za liturgijsko slavlje? To su: sveće- nik–liturg, crkveni zbor, ministranti, čitači Božje riječi, primatelji sakramenata i drugi. Treba osim toga imati na umu da, iako katehe- za uvodi u vjeru i produbljuje je čineći je zre- lom, sve pripreme za liturgijsko slavlje ipak ni- je moguće izvesti na vjeronauku. Potrebno je stoga naći i drugo prikladno vrijeme kao i po- vezati se i surađivati sa svim drugim sudionicima u liturgijskom slavlju. Tek tada, zaključio je Šešan, kad budemo pravo i dostatno vrednovali sva liturgijska zbivanja, dobit ćemo i pravo na- dahnuće ne samo za liturgijska zbivanja nego i za sav naš život.

U diskusiji se postavilo pitanje nije li ipak istina da je, kao što to kaže i II. vatikanski koncil, liturgija izvor i vrhunac čitavog krš- ćanskog života, na što se odgovorilo da ne bi u tom smislu bilo nikakvih problema kad bi li- turgija danas bila ono što je bila u prva krš- ćanska vremena, ali to nije tako. Danas treba- mo nastojati da postignemo kako bi barem za- jednica odraslih činila kompletnu liturgiju. U tom smislu dobro se prisjetiti riječi nedavno preminulog teologa K. Rahnera koji je jednom rekao da danas jedan dobar dio kršćanskih za-

jednica nije uopće spreman za liturgiju.

Istoga dana, u utorak 21. kolovoza do- podne, govorio je dr Bernardin Škunca, župnik iz župe Srca Isusova u Zadru (Voštarnica) na temu „Znakovi i simboli u liturgiji i u liturgij- skoj katehezi”. Istina je da nitko i ništa ne mo- že izreći Boga, ali obredi, liturgijski obredi, jesu znak i simbol, potvrda čovjekovih granica i nemoći, pomoću kojih se čovjek uspinje prema transcendentnome, ulazi u nadsveto. Nakon toga je predavač objasnio etimološko značenje riječi znak i simbol.

Znakovi i simboli u prvom su redu govor liturgije i liturgijske kateheze. I čovjek je po- zvan da bude znak i simbol u liturgiji i u litur- gijskoj katehezi. Dok se nekada na tjelesnost gledalo kao na nešto što čovjeka opterećuje, Škunca je naglasio da je tjelesnost zapravo čov- jekova šansa, nešto što čovjeku omogućuje da postane znak za susret s Bogom i za susret s čovjekom. Stoga se čitav čovjek treba uklju- čiti u simboličko izražavanje. Znak i simbol također su stvari i predmeti, vrijeme i doga- đaji, čitava liturgijska godina.

Uvjet za plodonosno izražavanje i pravilan simbolički govor u liturgiji jest da slijedimo krš- ćanske simbole kako bismo postigli kontinui- tet u biblijskom načinu izražavanja. Potrebno je također uspostaviti povezanost simbola i kulture te poraditi na jednostavnosti i čitljivi- vosti znakova i simbola imajući na umu i od- ređene zakonitosti upotrebe znakova i simbo- la. Simboli u liturgiji i katehezi naime uklju- čuju i umjetnost i stvaralaštvo. Čitava je naša liturgija protkana osjećajnošću i stvaralaštvom. Za stvaralaštvo je potrebno umijeće i umjet- nost u igri. Cilj je da se liturgija i kateheza „dogode”.

U koreferatu koji je zatim uslijedio, vlč. Andrija Kopilović, župnik iz Subotice, govorio je o župniku kao voditelju ekipnog planiranja i ostvarivanja kateheze i liturgije. Svećenik je, kao što to kaže i II. vatikanski koncil, službenik Božje riječi, euharistije i Božjeg naroda. Župnik ne može danas biti sve ono što se od njega oče- kuje pa zato treba promicati ekipni način pasto- rala. U praksi se treba jasno opredijeliti između onoga što je bitno a što nebitno za svećenika. U svojoj suradnji s ekipom suradnika, svećenik

treba prije svega sam naučiti surađivati sa svojim svećenicima kolegama. Ujedno treba pokazati otvorenost za sve vjernike te izgrađivati barem jednu grupu kako bi ona postala kvasac. Prvi suradnici župnika u našim su prilikama časne sestre, što ne znači da se želi umanjiti uloga i značenje laika. Zaključimo: župnik treba imati osjećaja za suradnju, trajno se doškolavati, a isto tako htjeti i znati podijeliti i posao i odgovornost.

U diskusiji koja je uslijedila naglašeno je da između liturgije i stvaralaštva nema i ne treba biti sukoba: liturgija je ujedno i zadani oblik i stvaralaštvo. Potrebno je međutim, istaknuto je više puta, upoznati rubrike kako bi ih se moglo dobro i stvaralački upotrijebiti, a ne zloupotrijebiti ili jednostavno zaobići. Kad se govori o liturgiji, dobro je imati na umu da se liturgika npr. prije 50-tak godina sastojala od poznavanja ceremonija, dok prije 20-tak godina počinje oživljavanje liturgije prvih stoljeća u smislu restauracije. Danas se međutim uočava važnost spoznaja koje su plod suvremenih antropoloških znanosti.

U srijedu prije podne rad Škole se odvijao u župnoj crkvi Srca Isusova u zadarskom predjelu zvanom Voštarnica. Mr Ana Zelić iz Zagreba održala je predavanje na temu „Stvaralačko izražavanje, osobito usmeno i pismeno, na vjeronaučnim susretima”. Ona se posebno osvrnula na problem komunikacije s literarnim i biblijskim tekstovima na vjeronaučnim susretima. Riječ je naime o jednom živom stvaralačkom procesu u kojem je potrebno prije svega ostvariti tzv. estetsku komunikaciju. Naime, kao što književno-umjetnički tako i biblijski tekst potiče čitatelja na živo međusobno komuniciranje. Ovdje se međutim postavlja jedno katehetsko i metodičko pitanje: Jesu li čitatelji spremni prepoznati i interpretirati tekst i komunicirati s njim? Ciljevi stvaralačkog izražavanja jesu razvijanje sposobnosti komuniciranja vjeroučenika sa sobom, s drugima i s Bogom. U tom smislu vjeroučeniku pomaže sposobnost doživljavanja, spoznavanja i izražavanja.

Postoje i određeni preduvjeti stvaralačkog izražavanja. U tom smislu kateheta bi trebao poznavati: interese naslovnika, tekstove, interes za teme koje su zanimljive za određenu dob,

za pojedini tip izražavanja i stvaranja. Čitanje umjetničkog teksta, ističe se obično u teoriji književnosti, proces je koji je na obratan način sličan stvaranju istoga teksta. Potrebno je stoga stvoriti dobru motivaciju kako bi se vjeroučenike potaklo na izražavanje koje će izvirati iznutra, iz njihove nutrine. U tom smislu treba stvoriti određenu atmosferu povjerenja, izabrati određene, najprikladnije tipove izražavanja, pažljivo formulirati temu pazeći da atraktivnost ne prijeđe u neozbiljnost. Kriteriji za vrednovanje ostvarenih radova jesu: estetski, katehetski, dobni i opći pedagoški. Treba napose njegovati jednostavnost i prirodnost vjeroučenikova izraza. U diskusiji nakon predavanja istaknuto je, s obzirom na ocjenjivanje ostvarenih radova, da treba izbjegavati brojčane ocjene vodeći računa o tome da su djeca najbolji suci samima sebi. Drugim riječima, treba pronaći način kako stvarno vrednovati.

Drugo predavanje istog prijepodneva održao je L. M. Mijana, slikar i likovni pedagog iz Zagreba. On se u predavanju osvrnuo prije svega na teoriju o likovnom stvaralaštvu djece, od one predškolske dobi pa sve do onih starih 15–17 godina. Nakon što je istaknuo kojim se redom kod djeteta, s obzirom na dob, očituje potreba za likovnim izražavanjem, predavač je posebice naglasio da djetetu treba omogućiti međusobnu komunikaciju. Dobro je stoga imati na umu da su svaki materijal koji ostavlja trag kao i svaka podloga koja to prima, dobri za očitovanje te općeljudske potrebe. Uostalom, djeca do 13–14. godine znaju sva podjednako crtati, odnosno njihovo je likovno izražavanje više-manje na istoj razini. Naročito treba paziti na slobodu u likovnom izražavanju djeteta.

U drugom dijelu predavanja Mijana je svoje riječi popratio dijapozitivima koji su prikazivali uspjele i neuspjele likovne radove vjeroučenika ukazavši pri tom na dobre strane, odnosno na nedostatke pojedinih crteža. Nakon predavanja razvila se diskusija u kojoj je predavač odgovarao na pitanja sudionika dajući objašnjenja itd. Zaključilo se da svatko ne može tako jednostavno biti stručnjak za procjenjivanje što je dobro ili nije, ali da bi stručnjaci morali biti prisutni npr. pri stvaranju vjeronaučnih poma-

gala, pri uređivanju časopisa itd.

Istog prijepodneva mr Ivan Gavran, kapelan u župi Srca Isusova na Voštarnici, pročitao je koreferat na temu „Euharistijska slavlja s mladima”. U radu s mladima primjećuje se danas određena njihova odbojnost prema Crkvi i prema euharistiji. S obzirom na to javljaju se u katehetskoj praksi različiti pokušaji u svrhu umanjivanja napetosti i razilaženja: a) uvod u obrede euharistije; b) metodološki način – izabiranje jezika i oblika koji odgovaraju mladima; c) mladenački oblik i, d) mistagoški način – uvođenje u misterij vjere i euharistije, koji vodi brigu o sva prva tri načina. Gavran se u svojem praktičnom radu služi ovim posljednjim modelom vodeći računa i o „gladi” mladih za ljubavlju i životom. S obzirom na praktične oblike rada, naglasak je stavljen na obnovu Crkve, euharistije i mladih, što dolazi do izražaja u svakom pojedinom dijelu euharistijskog slavlja. Kao zadatak koji treba još ostvariti, uz poboljšanje već navedene metode, javlja se pitanje rada po skupinama odnosno stvaranje grupa s različitim usmjerenjima (npr. liturgijska, misijska...), što bi trebalo pomoći mladima da se lakše uključe u život šire župne zajednice i da postanu svjesni odrasli kršćani. U diskusiji se među ostalim naglasilo da je pogrešno govoriti o specijalnim misama (npr. za djecu, za mlade...) već da radije treba govoriti o naglasku koji više dolazi do izražaja na pojedinoj misi.

U četvrtak poslije podne o. Izak Špralja, profesor na Institutu za crkvenu glazbu u Zagrebu i glavni urednik nedavno izašle liturgijske pjesmarice „Pjevajte Gospodu pjesmu novu”, govorio je na temu „Glazba u liturgiji i katehezi”. U prvom dijelu svojega predavanja Špralja je govorio općenito o glazbi. Glazba nema jednoznačan govor, nego se razlikuje, tako npr. s obzirom na sadržaj, zatim u odnosu na shvaćanje lijepoga. Tako se govori o apsolutnoj i programskoj glazbi, o duhovnoj i svjetovnoj glazbi. Umjesto da govorimo o svetoj glazbi, izgleda da je bolje govoriti o liturgijskoj glazbi. Liturgijska je glazba oduvijek bila posebno njegovana, a to na poseban način vrijedi za kršćane. Na Tridentskom koncilu dolazi do uniformiranja i centraliziranja mnogočega u Crkvi, pa tako i glazbe. Na ovu pojavu ne treba gledati samo kao na nešto negativno. Tokom ovog stoljeća pitanje liturgijske glazbe bilo je više puta predmet naučavanja crkvenog učiteljstva (npr. Pio X. – „Musica sacra”, II. vatikanski koncil itd.). Liturgijska je glazba to

svetija što se tješnje poveže s liturgijskim činom. Povezanost je dakle trajna stvar koja se pomalo događa. Pojedine novine koje su uvedene u novije vrijeme, uvode se uvijek uz sud nadležnih pokrajinskih crkvenih vlasti. Kad govorimo o glazbi u katehezi, treba imati na umu što je to katehetika i kateheza da bismo mogli shvatiti pojam katehetske glazbe. Tako bi se, naglasio je predavač, moglo reći da je glazba to više katehetska što se više približava katehetskoj jedinici. S obzirom na posaborska nastojanja oko liturgijske glazbe u našoj Crkvi, Špralja je naglasio da su ona bila obimna ali previše ras-trgana, ne zajednička. Dobro bi stoga bilo da se konačno započne zajednički raditi na području bilo liturgijske bilo katehetske glazbe.

U diskusiji je bilo dotaknuto pitanje literature o odnosu glazbe, liturgije i kateheze, zatim pitanje repertoara pjesama, bilo liturgijskih bilo čisto religiozno-rekreativnih te pitanje glazbenoliturgijskog odgoja podmlatka sestara, svećenika i redovnika. Istog poslijepodneva vlč. Luka Depolo, urednik „Malog Koncila”, pročitao je koreferat na temu „Oblikovanje euharistijskih slavlja prema Direktoriju o misama s djecom”. Direktorij je 1973. godine objavila Sveta kongregacija za bogoštovlje, a već sljedeće godine objavljen je hrvatski prijevod u časopisu „Služba Božja”. O desetoj obljetnici tog događaja uredništvo „Glasa Koncila” i „Malog Koncila” objavljuje u samostalnom obliku pretisak teksta objavljenog u „Službi Božjoj” i organizira poseban simpozij o Direktoriju (usp. o tome „Kateheza” br. 2/84, str. 79–80.).

U praksi se pokazalo da ima vrlo malo nedjeljnih misa na kojima su prisutna isključivo djeca. U našim prilikama možemo govoriti o misama za odrasle u kojima sudjeluju i djeca te o misama za djecu u kojima sudjeluju i odrasli. U svrhu što bolje pripreme za ovo liturgijsko slavlje, treba započeti od obitelji posvetivši posebnu pozornost općeljudskom i kršćanskom odgoju. U tom smislu izvanredno si dobro uzajamno mogu pomoći i nadopuniti se dvije „sestrinske, bratske” crkvene funkcije – kateheza i liturgija. S obzirom na samu organizaciju i tijek mise, za koju Direktorij preporučuje „odgovornu slobodu”, treba nastojati da to bude takva misa koja će djeci omogućiti da u misama odraslih prepoznaju svoju misu. U organizaciji takve mise treba nastojati da svaki stalež i svaka dob dođe do izražaja. Sudjelovanje na misi treba biti potvrđeno kasnijim

svjedočenjem. Napokon, ostaju još neki otvoreni problemi kao npr. pitanje lekcionara za mise u kojima sudjeluju i djeca. U svakom slučaju, sve to treba temeljiti na mentalitetu naroda i na narodnoj baštini, kako to ističe i spomenuti dokument.

U petak ujutro, posljednjeg dana rada Škole održao je predavanje mr Josip Baričević iz Zagreba, govoreći na temu „Načela za izradu i kriteriji za procjenu naših katehetskih programa prema dokumentu naših biskupa 'Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri'". Baričević se u početku osvrnuo na prošlost katehetskih zbivanja u nas (razdoblje od posljednjih četrnaestak godina), pa zatim dao obris zadataka koji se nalaze pred nama u budućnosti. Naime, otkako je 1970. osnovano KV BKJ i otkako su započele KLJŠ godine 1971, našu domaću katehetsku obnovu na općem planu u posebnom smislu označava „posebna briga za trajnu i redovitu formaciju kateheta i katehistica te stvaranje novih katekizama". U razdoblju koje stoji pred nama, nakon objavljivanja dokumenta naših biskupa o katehezi (RaN), treba prije svega poraditi na „stvaranju novih katehetskih programa za katekizante različitih dobi i različitih životnih okolnosti". Suvremeni katehetski programi idu za oblikovanjem osobe koja se nastoji ostvariti u potpunosti (biti u svojem životu što uspješniji ljudi i vjernici, oblikujući svoje životno iskustvo prema sebi, drugome i Bogu, a sve to u svjetlu Božje riječi). U tom se smislu zahtijeva poštivanje konkretne društveno-crkvene situacije, naslovnika kateheze i poznavanje „ciljeva, sadržaja, metodičkog pristupa i medija komuniciranja u religioznom odgoju i katehezi". Potrebno je dakle da se postavimo otvoreno, kritički, dijaloški i stvaralački prema svim članovima naše Crkve, zatim u odnosu na našu konkretnu kulturu i da razvijamo ekumensku dimenziju naše kateheze. Treba početi odnosno nastaviti analizu naših vjeronaučnih udžbenika, obnovu jezika u katehiziranju, kristaliziranje ciljeva kateheze i katehizacije. S obzirom na sadržaj treba polaziti od središnje poruke i iskustva kršćanske vjere sadržanog u Apostolskom simbolu ne mimoilazeći pojedine teme i iskustva iz konkretnog ljudskog života (smrt, život, ljubav); (usp. RaN 49 i 50). Zadataci pred kojima se nalazimo zasigurno su prilično veliki i zahtjevni, no potrebno je gajiti i ojačati našu vjeru i nadu kao i zajedničku spremnost za suradnju. U diskusiji koja se razvila nakon predavanja bilo je dotaknuto pi-

tanje cjelovitog naviještanja evanđelja i nepotpunosti sadržanih u nekim od naših novijih katekizama. U tom je smislu naglašeno da treba voditi računa o tzv. Božjoj pedagogiji, tj. o dobi katekizata i o načelu postupnosti. Zatim, kao što se može postaviti pitanje nije li opasno programirati i tko me za to ovlaštava, isto se tako može postaviti i pitanje nije li opasno ne programirati? Pojavljuje se i pitanje: Dobro, naša kateheza pomalo napreduje, javljaju se i noviji i suvremeniji udžbenici, metode itd, a što ako takva razina nije dostignuta u drugim djelatnostima naše Crkve, npr. u liturgiji? Odgovor je bio: ipak je Crkva jedna organska cjelina, dakle nadajmo se da će napredak na jednoj strani uroditi plodovima i napretkom i u drugim sferama crkvenog života.

Baričević je zatim još izvijestio koji su planovi daljnjeg rada komisije KV BKJ za katehetski plan i program. Nakon što je izrađen i objelodanjen dokument „Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri", treba još izraditi: a) katehetski plan i program za pojedine dobi te b) nacionalni katehetski direktorij. U oba ova slučaja očekuje se suradnja stručnjaka teoretičara i praktičara. Ujedno prije spomenuta komisija KV BKJ namjerava 20. i 21. studenog ove godine organizirati u Zagrebu, u suradnji s Katehetskim institutima iz Zagreba, Rijeke i Sarajeva, savjetovanje o RaN-u.

Treba nešto reći i o radu u timovima, koji je zauzimao dobar dio programa Škole, praktički polovicu svakog radnog dana osim ponedjeljka. Na ovoj Školi bili su četiri radna tima u kojima se rad odvijao i plenarno i grupno.

PRVI TIM (voditelji dr Aldo Starić i dr Alojzije Hobljaj) obrađivao je temu „Kateheza i oblikovanje liturgijskih slavlja". Pošavši od činjenice da se u današnjem didaktičkom iskustvu na poseban način „naglašava potreba slavljeničkog iskustva", članovi ove grupe usredotočili su pažnju na različite oblike iskustva: didaktičko iskustvo, iskustvo igre, iskustvo koje nastaje u župnoj zajednici, zatim iskustvo liturgijskih slavlja i proslava. Grupa se pitala u čemu se sastoji pojedino iskustvo kako bi se moglo utvrditi na koji se način sadržaji katehiziranja mogu lakše usvojiti i utvrditi, odnosno da se vidi kako se, polazeći od katehetskih susreta, može prirediti, oblikovati i sudjelovati u liturgijskim slavljinama. U tom se smislu promotriilo pojedine teme i sadržaje: a) sakramenti i kateheza, b) pronalaženje liturgijskih elemenata u jednom katehetskom priručniku, i

c) primjeri odabiranja i oblikovanja liturgijskih (= slavljeničkih) iskustava koje treba proživjeti s katehizantima.

DRUGI TIM obrađivao je temu „Kateheza i euharistijska slavlja s djecom i mladima”. Rad se odvijao u dvije grupe, tako da su svi sudionici jedno vrijeme bili u jednoj, a zatim u drugoj grupi. Grupa A (voditelji dr Milan Šimunović i dr Petar Aračić) obrađivala je temu „Obiteljsko ozračje i euharistija”. Činjenica je naime da veći ili manji nedostatak mnogih vrednota u životu mnogih obitelji uzrokuje i veće ili manje pomanjkanje smisla za liturgijska događanja među djecom i mladima. U tom se smislu pokušalo vidjeti koje su to pozitivne ili negativne pojave, zatim kakav je odnos tzv. „kućne liturgije” i liturgije župne zajednice. Postavilo se i pitanje sudjelovanja u nedjeljnom euharistijskom slavlju kao i pitanje o ulozi kateheze u tom cjelokupnom procesu. Na kraju je izrađen i konkretan primjer kućne liturgije za „snažnija” doba crkvene godine.

Grupa B obrađivala je „odnos vjeronauka i mise” (voditelji vlč. Dinko Popović iz Rijeke i s. Aurelina Kutleša iz Biograda na moru). Postavilo se i pitanje povezanosti i suodnosa kateheze i euharistije, mogućnosti unošenja sadržaja vjeronaučnog susreta u liturgijska i druga molitvena slavlja. Razmotrilo se i koje mogućnosti pruža „Direktorij o misama s djecom”. Napokon, pokušalo se u praktičnom radu pokazati u kojem smislu kreativnost, estetska dimenzija, kultura ophođenja, planiranje i programiranje mogu pomoći u rješavanju postavljenih zadataka. Grupa je u praktičnom radu izradila i predloške za dijalošku homiliju, nacrt glazbenog dijela liturgijskog slavlja, odnosno za prigodne nastupe. Grupa se pozabavila i pitanjem konkretnih mogućnosti uređenja crkveno-liturgijskog i vjeronaučnog prostora.

TREĆI TIM obrađivao je temu „Stvaralačko izražavanje u vjeronaučnim susretima i liturgijskim slavljinama”. Rad se odvijao u tri podgrupe koje su svaki dan mijenjale voditelja kako bi svi sudionici upoznali i izveli kompletan program koji su voditelji saželi ovim riječima: „sloboda – kreativnost i umijeće korištenja literarno-biblijskih tekstova da bi sloboda bila kreativna i kreativnost oslobađajuća”. Grupa A (voditelj mr Josip Baričević) pristupila je temi s katehetsko-teološkog i metodičkog stanovišta. Postavilo se pitanje kreativne transpozicije modela uz analizu metodičkog instrumentarija. Treba napomenuti da su u ovome timu i grupa

A i grupa B u praktičnom radu koristile konkretan model iz katekizma „Put u slobodu”, koji je pripremila grupa „Symbolon” iz Zagreba i koji će izaći ove školske godine u nakladi KS-a iz Zagreba. U praktičnom i teorijskom radu sudionici su se upoznali s mogućnostima korištenja pokretnog filma odnosno dijafilma u katehezi, osvrnuvši se i na međusobnu povezanost specifične kateheze i liturgije i stvaralačkog izražavanja svojstvenog ovim dvjema disciplinama. Ujedno su se sudionici „okusali” u oblikovanju katehetskih i liturgijskih slavlja.

Grupa B (voditelj mr Ana Zelić iz Zagreba) usredotočila se više na književno-interpretacijski i metodički pristup temi. Na praktičnom modelu sudionici su se upoznali s metodom dublje komunikacije s biblijskim tekstom. Članovi grupe pokušali su također na iskustven način upoznati vezu između literarne komunikacije ostvarene u vjeronaučnom radu i liturgiji. Grupa je bila upoznata i s mogućnostima korištenja jedne te iste teme (na predlošku prispodobe o izgubljenom sinu) u radu s katehizantima različite dobi, odnosno sa specifičnim književnim interesima djece i mladih za pojedinu vrstu teksta kao i s tipovima stvaralačkog izražavanja prikladnog za komunikaciju s određenim tekstom.

Grupa C (voditelj dr Bernardin Škunca) pristupila je temi s liturgijsko-teološkog i praktično-liturgijskog stanovišta, nastojeći posebno uvidjeti kako liturgija može biti „prostor za neprestano stvaranje”. U praktičnom radu grupa je nastojala izraziti svoju kreativnost u izradi panoa na temu „Došašće”. Pokušalo se vidjeti i kako se može animirati liturgijsko slavlje na istu temu, pri čemu se ustanovila potreba međusobne suradnje katehete, liturgičara, bibličara, teologa, umjetnika i glazbenika. Potrebna je i kreativnost, a to uključuje i poznavanje simbola te stalno pronalaženje novih oblika. Zaključilo se među ostalim da je naročito potrebno – učiti.

U radu trećeg tima sudjelovao je kao voditelj i mr Ivan Gavran koji je svojim stručnim doprinosom iz područja psihologije naizmjenično sudjelovao u radu sve tri grupe ovoga tima.

ČETVRTI TIM je obrađivao temu „Glazba u liturgiji i katehezi”. Radilo se u dvije grupe. Grupa A (voditelji prof. Izak Špralja iz Zagreba i s. Anđela Samardžić iz Rijeke) upoznala se na početku s hrvatskom liturgijskom pjesmaricom „Pjevajte Gospodu pjesmu novu”. Po-

stavilo se zatim pitanje zašto su neke pjesme u pjesmaricu ušle, a zašto neke druge nisu ušle. Pokušalo se proučiti i odabrati prikladan repertoar liturgijske glazbe za djecu te za određene prilike. Članovi grupe bili su upoznati i sa značajkama pojedinih promjenjivih dijelova mise, kao i s određenim iskustvima iz prakse. Grupa B (voditelji mr Tonči Trstenjak /Zagreb–Rim/ i s. Lucijana Bobaš /Guča Gora/) bavila se više temom „Glazba u katehezi”. U tom se smislu načelno postavilo pitanje potrebe glazbe i poezije u katehezi, pri čemu su se članovi grupe podsjetili na ozračje koje je vladalo u prvoj kršćanskoj zajednici i u povijesti Crkve općenito s obzirom na pjevanje u liturgiji i katehezi. Grupa se još više utvrdila u mišljenju da je i glazba sredstvo kojim se prenose kršćanske poruke. U praktičnom radu članovi grupe razmijenili su iskustva i pokušali sami napisati psalam hvale. Zaključilo se da se u našoj Crkvi posvećuje premalo pažnje pjevanju odnosno školovanju voditelja crkvenog pjevanja po župama. Isto vrijedi i s obzirom na nabavu prikladnih glazbenih instrumenata za crkvene prostore.

U završnoj diskusiji postavilo se pitanje animacije pjevanja crkvene zajednice okupljene na nekom liturgijskom slavlju. Istaknuto je da poteškoće nisu samo subjektivne (nedostatak glazbene kulture u liturga i časnih sestara) nego i objektivne (mi zapravo oskudijevamo u kvalitetnoj liturgijskoj glazbi). Preporučilo se da se osnuju pokrajinski liturgijski odbori koji bi trebali pomoći da se poveća suradnja s Institutom za crkvenu glazbu, kao i da se u većoj mjeri gaji mjesna glazbeno-liturgijska tradicija. U vezi s pitanjem obreda i kreativnosti istaknuto je da treba poštivati obrede u rubrikama, ali da treba ujedno gajiti i kreativnost. Postavilo se i pitanje dužine referata, naglasivši još jednom potrebu i važnost rada u grupama. Spomenuta je također činjenica da je, naročito zbog toga što to u mnogim obiteljima nedostaje, potrebno odgajati i za osnovne dimenzije ljudskosti. Isto je tako potreban i odgoj za znakove.

Za vrijeme trajanja Škole posebna se pažnja posvetila organiziranju i pripremi liturgijskih slavlja. Prvog i posljednjeg dana Škole sudionici su zajednički proslavili euharistiju u katedrali, dok je u ostale dane bilo priređivano neko drugo liturgijsko slavlje. Tako je u utorak navečer bila upriličena svečana služba riječi u katedrali, pri čemu se poseban naglasak stavio na razmatranje o Božjoj riječi uz pomoć dijapozitiva.

Trećeg dana rada Škole, u srijedu 22. kolovoza, bila je svečana služba svjetla u crkvi sv. Frane, dok su u četvrtak navečer sudionici Škole pošli u crkvu sv. Marije i tu zajedno sa sestrama benediktinkama izmolili svečanu večernju. Svakako da je Stalni odbor dobro učinio što je u program uvrstio ova liturgijska slavlja. Tako su npr. neki sudionici (bilo je među njima i svećenika!) baš ovom prilikom sudjelovali po prvi puta npr. u službi svjetla. No nemali broj sudionika pitao se i zašto svakog dana nije bilo zajedničke euharistije, po čemu organizatori zacijelo mogu naslutiti da i euharistiju treba svaki dan uključiti u zajednički program.

I ove je godine na Školi (u četvrtak navečer) bio priređen tzv. okrugli stol – razgovor s obiteljima – na temu „Obitelj – vjeronauk – priprema za liturgijska slavlja”. Bilo je prisutno sedam roditelja, a koordinator susreta je bio P. Aračić. Roditelji su iznijeli svoja razmišljanja i mišljenja s obzirom na te i slične probleme: Pitanje održavanja kontakta i razgovora na relaciji roditelji – kateheta/katehistica; poznaju li roditelji katehete svoje djece; kako se i na koji način u obitelji organizira i odvija tzv. „kućna liturgija”; nedjelja u obitelji; kako roditelji općenito doživljavaju svoje katehete i katehiste?

U anketi koja je provedena na kraju rada Škole sudjelovalo je 130 sudionika, odnosno 65% prijavljenih na KLJŠ. Od toga je 50% bilo sestara, 8% laika, a ostali su bili svećenici. Oko 30% anketiranih izjavilo je da po prvi puta sudjeluje na jednoj KLJŠ. Što se tiče općeg dojma, zatim mišljenja o predavanjima i radu u timovima, i tu su ocjene uglavnom visoke. Kritike izrečene u anketi odnosile su se na već spomenuti problem oko svagdašnjeg euharistijskog slavlja, kao i na neostvoreni izlet. Neki su sudionici iznijeli mišljenje da bi trebalo biti više stručnjaka iz drugih dijelova domovine, odnosno, neki smatraju da ima previše „stalnih” predavača.

Na kraju završne diskusije izrečeno je i nekoliko srdačnih i službenih zahvala. One su se ticale u prvom redu Stalnog odbora KLJŠ, kao i cjelokupnog KV BKJ zajedno s njihovim predsjednikom mons. Ćirilom Kosom jer nekima ove godine ističe petogodišnji mandat. Izrazilo se mišljenje da će i novoimenovani članovi zdušno poraditi u svrhu napretka kateheze i cjelokupne crkvene teorije i prakse u nas. Na kraju je predsjednik Stalnog odbora dr Milan Šimunović održao zaključni govor u ko-

jem je u nekoliko točaka sažeo rezultate rada ove Škole, odnosno zadatke koji stoje pred svim članovima naše crkvene zajednice: 1) objavljuvanjem RaN-a otvara se nova etapa u našem pastoralu i katehezi; 2) treba razviti produbljeniji i stvaralačkiji dijalog kateheze i liturgije; 3) u svim nastojanjima treba biti vjerran čovjeku, ljudskim vrednotama i stvaralaštvu; 4) potrebna je bolja suradnja naših kateheta, liturģičara i glazbenika; 5) KLJŠ je „prevažan skup za život Crkve u Hrvata”.

KLJŠ '84 u Zadru službeno je završila svečanom euharistijom u petak navečer, kojoj je predsjedao mons. Ćiril Kos. On je pozvao sudionike Škole i euharistijskog slavlja da zahvale Gospodinu na primljenim darovima u toku proteklih pet dana, pozvavši sve prisutne da se svrstaju „u novu procesiju koja vodi do Bistrice”. I tako se ova Škola, prateći aktualna zbivanja u našoj Crkvi, nastojala, u inače teškom dijalogu između teorije i prakse, stalno prisjećati konkretnih mogućnosti, potreba i inicijativa Crkve koje su i sudionici KLJŠ živ i nedjeljiv dio.

Treba napomenuti da je za vrijeme rada Škole bilo održano i nekoliko popratnih manifestacija. Tako su svi sudionici Škole imali priliku posjetiti Stalnu izložbu crkvene umjetnosti Zadra u samostanu sestara benediktinki. U svećeničkom domu otvorena je upravo u vrijeme održavanja Škole vrlo lijepo uređena izložba o glagoljici na području zadarske nadbiskupije. Napokon, uvečer posljednjeg dana rada Škole, vrijedni su domaćini priredili i posebnu akademiju (pod vodstvom E. Peričića) koja je prisutne još više upoznala s prošlošću i sadašnjošću Crkve u ovom gradu. Potrebno je isto tako spomenuti i još neka imena onih koji su zaslužni za dobar i uspješan rad te normalno odvijanje rada Škole. Tako npr: tehnički odbor organizatora u Zadru: Ivan Pređa, Ratko Šešan, Vinko Puljić, Anto Ćosić, Silvana Milan, Bernardin Škunca i Milivoj Bolobanić; zatim liturģijski odbor: Bernardin Škunca, Milivoj Bolobanić, Dinko Popović, Andrija Kopilović i Aurelina Kutleša. Nikako se ne smije zaboraviti ni vrlo zauzet i neprocjenjiv doprinos marljivih časnih sestara, napose onih koje su radile u kuhinji. Treba spomenuti i zadarske sjemeništare i bogoslove, zatim revne tipkače i umnoživače Biltena, priređivače izložbe o glagoljici, Nadbiskupsku knjižaru, Nadbiskupsko dijecezansko katehetsko vijeće, kao i sve druge znane i neznane, među kojima su i oni građani i vjernici Zadrani koji

su u svojim domovima ugostili neke sudionike rada Škole, a koji su svi doprinijeli mirnom i normalnom radu, kao i uspjehu rada Škole.

Sudionici su uputili i primili telegrame i pisma. Naslovnici odnosno pošiljatelji bili su: papa Ivan Pavao II, kardinal Casaroli, nadbiskup Josip Pavlišić, kardinal Franjo Kuharić, nuncij M. Cecchini.

UMJESTO ZAKLJUČKA

KLJŠ '84 završila je radom. I ovaj se puta pokazalo da je to koristan susret, neophodan u našoj Crkvi. Na kraju ovog izvještaja o Školi želim postaviti sebi i svim čitateljima nekoliko pitanja kao poticaj na razmišljanje u svrhu napretka i boljitka.

KLJŠ '84 danas je već dio prošlosti. Pred nama je KLJŠ '85. Pitamo se kada, gdje, koja će biti tema? Ne bi li bilo zgodno da doznamo nisu li npr. Stalni odbor ili KV BKJ razmišljali o prijedlozima iznesenim za vrijeme završne diskusije na KLJŠ '83 o tome hoće li KLJŠ biti održavana samo u jednom, dva ili tri mjesta, odnosno bez ograničenja? Čuje se da je bilo govora i o tzv. dvostrukoj Školi – tj. isti predavači i animatori iste godine vode Školu na dva različita mjesta (npr. sjever – jug), što bi svakako smanjilo izdatke za putovanje, a vjerojatno i omogućilo prisustvovanje još većem broju zainteresiranih. Što se pak tiče timova – ne bi li možda bilo bolje uvesti veći broj timova, sa isto tako ograničenim brojem sudionika, npr. samo 15 u svakom timu. Ta i dosad u gotovo svakom timu imamo i podgrupe i grupice, ali se svaki dan izmjenjuju. Ne bi li tako rasterećeni (što se broja tiče) i voditelji i sudionici mogli još više i plodnije raditi? Možda bi to omogućilo i da svaki član tima dobije priliku za dulje i plodnije uključivanje i upućivanje, npr. u jednu metodu...? Istina, potrebna je interdisciplinarnost, no budući da je i na ovoj KLJŠ bilo govora o potrebi što (i još) intenzivnijeg rada u timovima, ne bi li se time uspješno riješiti i ovaj problem? Zatim, budući da su se i u radu ove Škole koji puta znala postavljati i dosta zamršena, više stručna negoli praktična pitanja, npr. u vezi s razjašnjenjem pojedinih pojmova itd, ne bi li bilo zgodnije (a možda je već i sazrelo vrijeme) da se sazove jedan sastanak stručnjaka iz katehetike i drugih zainteresiranih područja kako bi se razmotrila ta i slična pitanja?

Izgleda da je okrugli stol s roditeljima postao sastavni dio rada Škole. Ne bi li možda bilo bolje pozvati roditelje iz nekog drugog mjesta, odnosno iz više različitih mjesta? Zatim, ne bi li koji puta trebalo pozvati i roditelje s nižom stručnom spremom kao i one koji sebe smatraju vjernicima, ali baš previše ne prakticiraju svoju vjeru? Umjesto općenite teme, ne bi li se razgovor mogao više usredotočiti na jednu ili dvije teme? Ili, ne bi li bilo prikladnije jedne godine organizirati i razgovor s mladima, djecom, radnicima, studentima, srednjoškolcima? S obzirom na samu Školu i njezin program, ne bi li još više mogla biti usredotočena na jednu temu. Tako npr. nije li bilo zgodno i u program rada ove Škole, koja se izravno ticala dvaju različitih područja crkvenog djelovanja, uvrstiti i posebno predavanje na temu „Liturgija i kateheza” kako bi se još više osvijetlila specifičnost liturgije i njezin odnos prema katehezi?

Jedan ovako kvalitetan skup bilo bi možda zgodno popratiti još kojim popratnim sadržajem. Mogla bi se možda organizirati neka tematska izložba, npr: naši katekizmi kroz povijest; pastoralna literatura u nas nekad i sad; suvremeni katekizmi kod nas i u svijetu, suvremena katehetska pomagala... Ne bi li bilo također zgodno organizirati koji kutak za prodaju današnjih izrazito katehetskih materijala i pomagala tako da svi naši zainteresirani izdavači mogu zajednički ponuditi svoj program?

Zatim, tu je i pitanje obavještavanja naše javnosti o KLJŠ kao i općenito o nekim važnim zbivanjima i sastancima koji imaju veze s katehezom i pastoralom. Ne bi li bilo prikladno da i „Kateheza”, danas jedini katehetski časopis u

nas, dobije i objavi određene informacije o sastancima i planovima KV BKJ odnosno Stalnog odbora, zatim izjave za javnost itd. što se koji puta znaju objaviti u drugom našem tisku? Ovo nije molba za monopol na polju objavljivanja nego jednostavno prijedlog za što potpunije informiranje javnosti.

I na ovoj se Školi postavilo pitanje u vezi s objavljivanja zbornika KLJŠ. Nema sumnje da je to prijeko potrebna inicijativa i zbog toga ne bi više trebalo postavljati pitanje oko toga treba li ga objavljivati ili ne. Ne bi li i u ovom slučaju bilo moguće da se nađe netko ili nešto (neka naša biskupija ili koji fond) kako bi se osigurao izvjesni (nepovratni) iznos novca, odnosno zajam, kako bi se omogućilo izdavanje zbornika s manjim troškovima i redovito. (Nepovratni iznos mogao bi omogućiti jeftiniju prodajnu cijenu, što bi vjerojatno pomoglo mnogim pastoralnim radnicima, osobito sestrama, da ga nabave.) Ili zar ne bi tiskanje zbornika od svake godine snizilo cijenu i dalo toj inicijativi na aktualnosti?

Ovih nekoliko završnih napomena, kao i cijeli prikaz KLJŠ, napisao sam u želji da istaknem značaj Škole. Isto tako treba odati priznanje organizatorima i svima onima koji su na bilo koji način poradili oko organizacije i održavanja KLJŠ '84 u Zadru. I dok se nadam da će i ovo razmišljanje biti poticaj na još veći uspjeh i napredak ovako korisne inicijative, svima onima koji su u tom pravcu već zauzeti, svim organizatorima, predavačima i animatorima, kao i tolikim drugima koji se budu brinuli oko KLJŠ '85, želim puno uspjeha, umješnosti i strpljivosti!